

Hendrick Avercamp (1585-1634) was een wereldberoemd schilder en tijdgenoot van Vermeer. Een van de weinige dingen, die men weet over zijn leven, is dat hij doof was. De Stomme van Kampen werd hij genoemd. Het Handtheater presenteert een nieuwe theaterproductie over Avercamp. De dove acteur John van Gelder brengt daarin een schilderij van Avercamp tot leven.

Stomme van Kampen in gebaren

John van Gelder brengt de schilderkunst van Hendrick Avercamp tot leven.

Foto SYLL SCHAAP

door AGNES VAN BRUSSEL

Het is dertig jaar geleden dat de dove acteur John van Gelder (59) in Engeland voor het eerst in aanraking kwam met het werk van Hendrick Avercamp. Op reis met zijn dove vriend en schrijver Henk Buter troffen ze onverwacht een schilderij van de 'De Stomme van Kampen'.

Hun bijzondere belangstelling en enthousiaste gebaren vielen op en royaal bood het museum personeel hen toegang tot het archief, waarin zich een verzameling tekeningen bevond van Avercamp. Het was een unieke ervaring voor Van Gelder, een gevoel dichtbij het leven van de dove schilder te komen. Uiterst behoedzaam, met witte handschoenen aan bestudeerde hij de tekeningen, niet beseffend dat hij ooit nog eens een hommage zou brengen aan de schilder.

Theatertalent

Van Gelder is zelf doof geworden als gevolg van een hersenvliesontsteking toen hij anderhalf jaar oud was. Hij is een typische laatbloeier die, na 25 jaar laboratoriumwerk tussen collega's, die geen gebarentaal beheersten, zijn theatertalent ontplooidde en in 1990 met andere doven Handtheater oprichtte. Heel anders dan bij de vorige voorstelling van Handtheater 'Theo en Vincent', waarvan vorige week de filmversie uitkwam, waren er weinig bouwstenen om een voorstelling mee te maken. Een zoektocht in de archieven leverde maar spaarzame gegevens op en het boek Thea Beckman over de schilder schreef, is te zeer geromantiseerd en hier en daar ook niet kloppend met de feiten om houvast te bieden.

Maar juist omdat het om een dove man gaat, die niet kon spreken en ook geen brieven schreef, vond artistiek leider Mieke Julien het niet fair om een Avercamp

te bedenken. Zij kwam op het idee om niet Avercamp te vertoken, maar zijn schilderij tot leven te brengen middels gebarentaal. Als regisseur vroeg ze Jaques Kriek vanwege zijn kunsthistorische achtergrond.

Kriek is een man van meerdere kunst disciplines. Hij is decorbouwer, speelde zelf mime in het theater en geeft ook kunstonderwijs. Schilderijen in het Rijksmuseum kent hij in al zijn details omdat hij schoolkinderen rondleidt door het museum. Een van die schilderijen is 'Winterlandschap met ijsvermaak' van Hendrick Avercamp. Gebarentaal was vroeger iets wat dove leerlingen op school alleen in het geniep achter de rug van de onderwijzer konden gebruiken. Van Gelder werd op school voortdurend betrappt op gebaren en vervolgens uit de klas gestuurd. 'Niets leerde ik op school omdat de boodschap van de leerkracht gewoon niet overkwam'. Liplezen was er voor hem met een gehoor van 0,0 niet bij en zijn hoorapparaat kon niet versterken wat hij toch niet kon horen. 'Op een dag verkocht ik mijn hoorapparaat op het Waterlooplein voor 35 gulden tot grote woede van mijn moeder'. Gelukkig waren er wel dovenclubs waar hij met anderen kon gebaren en had hij ook vrienden met dove ouders

waar gebaren thuis heel gewoon en natuurlijk was. Toen een jaar of vijftien geleden gebarentaal zijn intrede deed in het onderwijs, had dat een ware emancipatiegolf ten gevolge. Er kwam een opleiding tot tolk Nederlandse Gebarentaal, die na enige jaren een nieuwe beroepsgroep afleverde en het mogelijk maakte dat doven overall waar ze maar wilden konden participeren. Gebarentaal bleek ook een onuitputtelijke bron voor cultuuruitingen zoals gebarentheater en gebarenpoëzie. Niet alleen doven, maar ook horenden voelen zich geraakt door de expressiviteit van deze taal. Ook bij dit gesprek met Van Gelder is een tolk aanwezig, waardoor de communicatie vloeiend verloopt. De dove acteur vertelt slechts aarzeland over zijn verleden. Hij houdt niet zo van ouwehorenden, gebaart hij met een draaiende beweging om zijn kin en een gebogen wijsvinger bij zijn neus. Hij kijkt liever vooruit naar de toekomst en hoopt met Theater en Cultureel Centrum 't Oog doven én horenden te bereiken. In de afgelopen drie jaar hebben velen de weg naar het intieme theater aan de Wittenkade weten te vinden. De verhouding doven-horenden bij voorstellingen van Handtheater is meestal 30/70 procent. Wanneer de voorstelling het land in gaat is er meestal een

tolk aanwezig, maar bij 'Bevroren beweging' is dat niet nodig.

Momentopname

Wie de voorstelling heeft gezien stapt liefst de volgende dag naar het Rijksmuseum. Van Gelder brengt stukje bij beetje het enorme schilderij, dat geprojecteerd is op een scherm tot leven. Is het mime of gebarentaal? In ieder geval is het heel goed te volgen. Van Gelder gebruikt heel zijn lijf, zijn mimiek en soepele gebaren om personen en dieren op het schilderij tot leven te wekken. Het vrijende paartje, de spelende kinderen, de eenden in doodsnood, de palingvissers, de bakker en de bierbrouwerij. Je staat er van te kijken wat er allemaal gebeurt in deze momentopname op het ijs in een zeventiende-eeuwse landschap dat veel weg heeft van Kampen.

Avercamp gebruikt zijn ogen twee keer zo goed om zijn doofheid te compenseren. Met veel humor schildert hij het dagelijks leven met vrolijke en rauwe details. Van Gelder geeft Avercamp de taal die hij ontbeerde.

Handtheater zal in 2006 en 2007 met Bevroren Beweging op tournee gaan. Op 26/6 is er een voorstelling in de Gebarenboot in Zwolle. Informatie: www.handtheater.nl.